

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

**ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

ВИПУСКНА РОБОТА

на тему:

**„Інноваційні педагогічні технології у навчальному процесі
з підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту”**

слухача з короткострокового підвищення кваліфікації з питань цивільного захисту
категорії: „Завідувачі (заступники завідувачів), викладачі обласних та міст
курсів удосконалення керівних кадрів навчально-методичних центрів сфери
цивільного захисту”

викладача обласних та міста Полтава курсів удосконалення керівних кадрів
3 категорії Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки
життєдіяльності Полтавської області
Ніколенка Анатолія Анатолійовича

Перевірив: _____

(посада, вчений ступінь (звання), прізвище, ініціали)

КИЇВ, 2018

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Класифікація кейсів і етапи його складання	5
1.1 Класифікація кейсів	5
1.2 Елементи кейса і загальні вимоги їх складання	11
1.3 Етапи складання кейса	11
2. Технологія використання в навчальному процесі кейс-методу	14
2.1 Загальна технологія проведення занять при використанні кейс-методу навчання	14
2.2 Навчальна і інформаційна підготовка роботи слухачів з кейсами і роль викладача	15
2.3 Етапи проведення заняття з кейсами	19
Висновки	26
Список використаних джерел	27

ВСТУП

Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій і методів. Інновації (італ. *innovacione* - новизна, нововведення) - нові форми організації діяльності і управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства.

Педагогічну інновацію розглядають як особливу форму педагогічної діяльності і мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, впровадження і поширення нового в освіті. Інноваційний процес в освіті - це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, які направлені на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов.

Проблема інноватики в освітній системі актуалізувалася після набуття Україною незалежності, що було викликано наступними чинниками:

- нові соціально-економічні перетворення обумовили необхідність корінних змін в організації системи освіти, методології і технології організації педагогічного процесу в навчальних закладах різного типу;
- посилилася тенденція гуманітаризації змісту освіти, з'явилися нові навчальні дисципліни та стрімко виникла потреба в викладачах, які б могли забезпечити творчий, інноваційний підхід до реалізації цих тенденцій;
- на відміну від умов жорсткої регламентації змісту і організації навчального процесу у радянський період в оновлюваній національній школі викладач отримав можливість творення власної педагогічної лабораторії, що, безперечно, вимагає набуття досвіду інноваційної діяльності;
- бурхливі зміни в інформатизації суспільства активізувати потребу оновлення інформаційно-освітнього середовища.

Актуальність теми полягає в тому, що у сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти значною мірою залежить від результативності запровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання.

Метою роботи є виявити особливості впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес з підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту.

До навчальних інноваційних технологій прийнято відносити таку сукупність операційних дій педагога зі слухачами, в результаті якої суттєво покращується ставлення слухачів до навчального процесу. Серед них значне місце посідають такі технології як: особистісно-орієнтовані, інтеграційні, колективної дії, інформаційно-комунікаційні, дистанційні, розвивальні, модульно-розвивальні, кейс-стаді тощо.

Об'єктом дослідження даної роботи є метод кейс-стаді як один із засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні.

Предметом дослідження роботи є особливості застосування методу кейс-стаді в підвищенні кваліфікації у сфері цивільного захисту.

1. КЛАСИФІКАЦІЯ КЕЙСІВ І ЕТАПИ ЙОГО СКЛАДАННЯ

1.1 Класифікація кейсів

Можна виділити кілька підстав для типологізації кейсів. Кейси можна групувати за таким видом як джерело інформації. В цьому випадку великий інтерес представляють описи реальних ситуацій, почерпнутих з практики, літератури чи досвіду викладача. У той же час нерідко в навчальній практиці використовуються описи ситуацій, які є умовними, розробленими викладачем в дидактичних цілях.

Істотною підставою для класифікації навчальних кейсів може вважатися суб'єкт подання інформації про ситуацію. В одних випадках ним може бути викладач, в інших - слухач або ціла навчальна група.

Крім того, класифікацію кейсів можливо проводити за наступними ознаками:

1. За ступенем новизни ситуації і методами рішень, які застосовуються для цього;
2. За етапами прийняття рішення для розгляду конкретних ситуацій;
3. За ієрархічним рівнем прийняття рішень (конкретна ситуація розглядається і оцінюється по-різному керівниками різного рівня);
4. За спеціалізацією (одна і та ж ситуація може розглядатися з позицій різних спеціальностей по-різному);
5. За способом проведення занять (методом інцидента, рольової гри, виробничої завдання, розбору).

Залежно від часу, виділеного для вивчення кейса, і від рівня складності змісту, можна розрізнити 4 види кейсів:

- 1) структурований кейс (highly structures) містить мінімум додаткової інформації, ознайомившись з якою, слухач повинен застосувати певну модель або формулу, при чому мається на увазі, що існує оптимальне рішення, і „політ фантазії” не цілком доречний;
- 2) „Маленькі начерки” (short vignettes) містить від 1 до 10 сторінок короткого опису деякої ситуації, а також 1-2 сторінки додатків. Кейс містить

тільки ключову інформацію і поняття, працюючи з якими, слухач спирається ще й на власні знання;

3) класичні кейси - це невеликі за обсягом і дуже прості ситуації, які доречно використовувати на початку навчання;

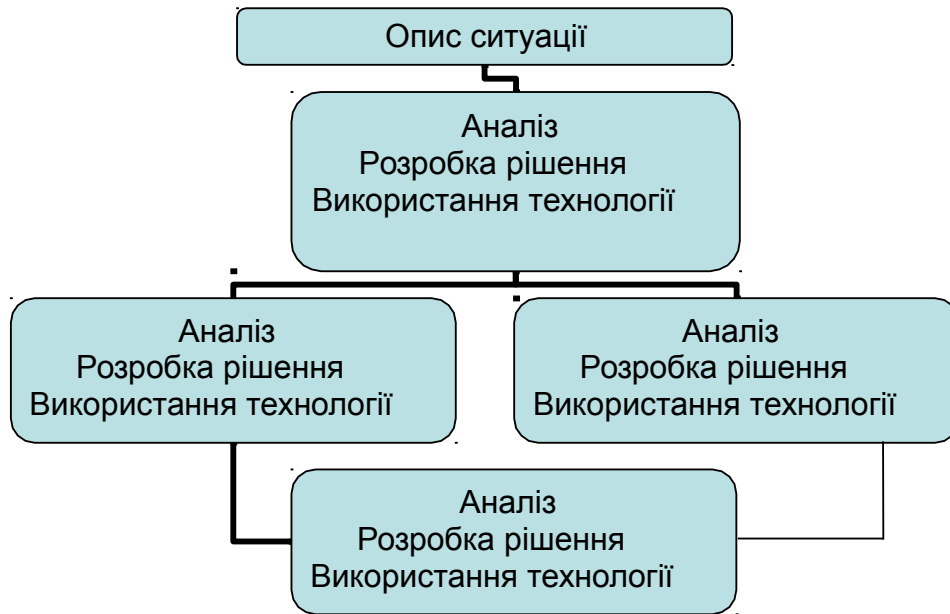
4) великі неструктуровані кейси (до 50 сторінок) використовуються для самостійних творчих завдань.

У зарубіжній практиці в case-study навчанні виділяються три види кейсів: демонстраційний, тренінговий та інноваційний. Мета демонстраційного кейса - продемонструвати відпрацьовані методи вирішення управлінських завдань різної категорії складності, узагальнити управлінський досвід на основі структурованих фактів.

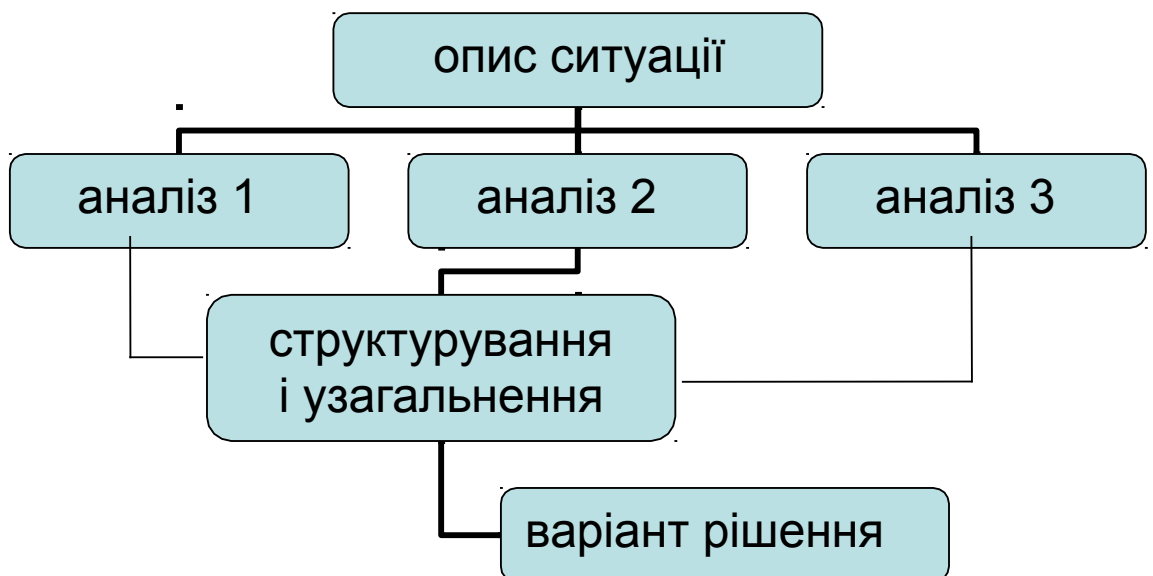
Мал. 1. Модель демонстраційного кейса

Тренінговий кейс передбачає набуття досвіду аналізу простих і складних структурованих проблемних ситуацій, розробки управлінських рішень, використання соціальних технологій.

Мал. 2. Модель тренінгового кейса

Мета інноваційного кейса - розвиток аналітичних здібностей при аналізі складних слабо структурованих ситуацій, вирішення яких так і не були знайдені або розвиток яких не завершилося в момент підготовки відповідного кейса.

Мал. 3. Модель інноваційного кейса

Крім того, існує безліч типів кейсів, які можна поділити наступним чином:

1) проблемні кейси. У проблемних кейсах проблема визначена заздалегідь і використовується тоді, коли слухачі не мали справу з кейсами. У проблемних ситуаціях результатом є визначення та формулювання основної проблеми, іноді формування проблемного поля і завжди - оцінка складності рішення;

2) проектні кейси. Для проектних кейсів як результат виступає програма дій щодо подолання проблем, що склалися в ситуації;

3) описові кейси. Це в першу чергу, кейси, в яких описується конкретна ситуація і рішення практично не потрібно. Головне, що потрібно зробити при роботі з таким кейсом - це описати переваги і недоліки вже цього рішення. Він покликаний полегшити слухачам розуміння теоретичних положень;

4) відкриті кейси. Даний кейс не містить конкретних питань. Важливою частиною роботи слухача є формулювання проблем, що стоять перед аналізованою компанією і визначення можливих шляхів їх рішень;

5) інтерактивні кейси. При роботі над ним слухачі крім вивчення наданої інформації мають можливість провести безпосереднє інтерв'ю з працівниками досліджуваного підприємства, відвідати компанію, ознайомитися з процесом виробництва. Завдяки цьому вони мають можливість зібрати додаткову інформацію. Інтерактивні кейси повинні розроблятися на основі місцевих підприємств, так як вони вимагають безпосередньої взаємодії з керівниками цих суб'єктів господарювання. В ілюстрованих цілях може бути використаний кейс, складений за матеріалами будь-якого підприємства;

6) системні кейси. В даному кейсі представляється існуюча ситуація - описується економічна і адміністративна система підприємства. Слухачі повинні представити пропозиції щодо поліпшення;

7) відкриті кейси. В даному кейсі проблеми не дано, слухачам необхідна коротка інформація;

8) кейси-айсберги. Слухачі не мають достатньої інформації. Вони повинні самі дізнатися і знайти інформацію, щоб вирішити проблему;

9) серійні кейси. Є ряд незавершених кейсів, де наступний кейс є продовженням попереднього;

10) класичні (Гарвардські) кейси;

11) тактичні і стратегічні кейси;

12) мікро-; міні-; загальні кейси;

13) ілюстровані навчальні ситуації (чисто описові та ознайомчі з підприємством). Ілюстровані навчальні ситуації зазвичай описують діяльність добре відомих і успішних підприємств (компаній) за тривалий період їх роботи. Цілі, стратегії, модифікації продуктів, робота на різних ринках в різних галузях запам'ятовування правильно прийнятих рішень і певної ситуації знайомство з практикою відомих підприємств і галузі.

Ілюстровані навчальні ситуації - найбільш прості case-study, що містять питання, близькі до формулювань літератури. Мова написання case-study, уявлення матеріалу про підприємство в максимальному ступені повинні збігатися з термінами, поняттями, визначеннями, що даються в теоретичній частині навчальних занять;

14) навчальні ситуації з формуванням проблеми. Навчальні ситуації з формуванням проблеми - описана ситуація і інцидент в конкретний період часу, виявлені і чітко сформульовані проблеми, що стоять перед слухачами. Необхідно прийняти рішення. Метою кейса зазвичай є:

- прийняття рішення;
- процес досягнення рішення;
- діагностування ситуації;
- аналіз інциденту.

За рівнем опису ситуації більш складні, ніж ілюстровані навчальні ситуації. Проблема вводиться в ситуацію, але не виявляється чітко, вона представлена в статистичних даних, в звітності у висловлюваннях керівників різних служб. Слухачам самим необхідно виявити проблему, поставити проблемні питання і вказати шляхи їх вирішення. Зазвичай це питання концептуального характеру, що навчає правильному розумінню ситуації, виявлення проблеми та її рішення. Навчальні ситуації з формуванням проблеми не повинні містити постановок питань. Слухачі можуть самі виявити і поставити проблемні питання про діяльність підприємства на основі аналізу інтерв'ю, статистики. Мова написання case-study близька до мови, що використовується фахівцями на підприємстві. Використовуються виробничі терміни, конкретні випадки, відповідні їм терміни. Слухачі повинні вміти дати повні кваліфіковані відповіді;

15) навчальні ситуації без формування проблеми. Навчальні ситуації без формування проблеми - описується управлінська проблема стосовно до певного виду діяльності підприємства, з певними вихідними передумовами, потрібно знайти рішення цієї проблеми. Навчальні ситуації без формування проблеми питань не містить. Близько до написання навчальних ситуацій з формуванням проблеми, проблемних питань діяльності підприємства, поставлені слухачами, розширюються до концептуальних питань застосування потенціалу підприємства, що вимагає додатково зовнішньої і внутрішньої інформації. Передбачається не тільки правильне формулювання проблеми, а й найбільш ефективні шляхи її вирішення;

16) прикладні вправи. Прикладні вправи - case-study без опитувань, написані високопрофесійною мовою припускають формулювання концептуальних передумов розвитку підприємства. Стимулюють до пошуку нових стратегій і шляхів розвитку підприємства, нових методів оцінки. Ситуація в такому case-study може не містити частини інформації. Визначити потребу в такій інформації і зажадати її - є частиною завдання слухачам.

На практиці можливе поєднання декількох типів, в основному це залежить від постановки ситуації, крім того, необхідний облік рівня слухачів. Опис case-study має даватися на професійній мові, з використанням загальноприйнятих термінів.

1.2 Елементи кейса і загальні вимоги їх складання

Метод case-study дозволяє застосовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань. Однак існують певні відмінності реальних і навчальних практичних ситуацій. Велика частка участі викладача в навчанні, навіть за умови його специфічної ролі і низької активності в процесі, накладає обмеження на кількість рішень, які слухач може запропонувати для розгляду та обговорення. Фізичні межі доступного часу, розміру навчальної групи деякі з цих обмежень.

Відповідальність за якість кейса лежить на викладачеві. Щоб забезпечити достатній його рівень, викладач може сам зустрітися з керівником підприємства і за результатами цієї зустрічі підготувати проблемну ситуацію. Можна запропонувати це зробити слухачам, які беруть участь в інтерв'ю разом з викладачем. На підставі записів, отриманих в ході інтерв'ю, вони можуть підготувати чорновий варіант кейса. Навчальна проблемна ситуація також може бути підготовлена на основі інформації, зібраної слухачами.

1.3 Етапи складання кейса

Розглянемо етапи складання кейса:

1. Підготовчий етап

- пошук первинних умов;
- встановлення першого контакту:
- визначення основних проблем / питань;
- збір інформації про конкретну проблему / питанні.

2. Процес складання кейса

- розробка ідеї майбутнього кейса;
- начерк кейса;
- редагування / аналіз ключових моментів кейса;
- вдало представлена інформація?
- у відповідному чи стилі написаний кейс?
- переконлива чи структура кейса?
- чи відповідає проблема, поставлена в кейсі вашої компетенції?
- чи відповідає зміст тексту основної ідеї кейса?

3. *Остаточний етап*

- отримання дозволу на публікацію кейсу;
- публікація кейса.

Роль слухачів і передбачуваний метод ведення навчання визначається виходячи з шляху роботи над case-study:

- індивідуально;
- в рольових групах;
- в формі змагання в групах;
- моделювання ситуації, з розподілом ролей в групі.

Можливо поєднання декількох методів.

В кінці заняття викладач акцентує увагу на те, як досягнуті навчальні цілі.

Загальна структура case-study:

1. Вступ, де дається короткий виклад ситуації; проблеми і завдання, які

повинні бути порушені в ситуаціях;

2. Опис ситуації на певний період часу;
3. Додаток до ситуації. Інтерв'ю, висловлювання, статистика і т.д .;
4. Простановка проблеми.

Час на проведення case-study може коливатися від 2-3 годин до декількох днів. При тривалому за часом case-study слід передбачити забезпечення слухачів папером великого формату, плівкою для кодоскопа, фломастерами.

2. ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ КЕЙС-МЕТОДУ

2.1 Загальна технологія проведення занять при використанні кейс-методу навчання

Кейси, підготовлені зазвичай у письмовій формі і складені виходячи з реальних фактів, читаються, вивчаються і обговорюються слухачами. Кейси складають основу бесіди аудиторії під керівництвом викладача. Тому, метод case-study включає одночасно і особливий вид навчального матеріалу і особливі способи використання цього матеріалу в навчальному процесі.

До початку занять викладач:

- а) підбирає кейс;
- б) визначає основні і допоміжні матеріали;
- в) розробляє сценарій.

Обов'язки слухача - отримати кейс і список рекомендованої літератури, готуватися до занять.

Під час заняття викладач:

- а) організовує попереднє обговорення кейса;
- б) ділить групи на підгрупи;
- в) керує обговоренням кейсів.

Слухач:

- а) задає питання;
- б) пропонує варіанти рішень;
- в) приймає рішення;
- г) складає письмовий звіт про роботу.

В анотації до кейсу обов'язково повинно бути зазначено:

1. Для якого розділу і спрямування навчальної програмісне призначений кейс.
2. Які питання і розділи навчального плану закриваються цим кейсом.
3. Обов'язково вказати джерело отримання інформації.
4. До якого типу належить розроблений кейс.
5. Для якого рівня слухачів призначений кейс?
6. Коротке рішення case-study з навчальними завданнями і методом?

Обговорення кейса ведеться відповідно до певної технологією. При цьому в обговоренні:

- домінують ігрові процедури;
- використовується принцип моделювання;
- передбачається інтенсивне міжособистісне спілкування;
- реалізується принцип партнерства;
- викладач з інформатора перетворюється в менеджера.

Важливо відзначити і той факт, що метод аналізу ситуацій створює передумови і для творчості викладачів, змушуючи по-іншому усвідомити себе і зону своєї відповідальності перед слухачами. Хто хоч раз застосував на практиці даний метод, вже не зможе викладати в традиційній манері і по-іншому дивиться на інтерактивне навчання, бо саме застосування методу змінює цінності і ставлення до процесу навчання в цілому.

2.2 Навчальна і інформаційна підготовка роботи слухачів з кейсами і роль викладача

Для роботи слухачам видається письмова інформація про ситуацію. Опис може бути різного об'єму і ступеня в залежності від того, які аспекти аналізу ситуації розглядаються на занятті. Для формування конкретних

навичок, наприклад, регування на надзвичайну ситуацію місцевого рівня повинна бути надана інформація про склад сил цивільного захисту, номенклатуру матеріального резерву, тощо.

При роботі з кейсами дії слухачів максимально наближені до дійсності, але сам case-study не повторює і не може в повній мірі імітувати дійсних явищ. Особливий інтерес в плані дидактики, безумовно, представляє той випадок, коли в якості кейса на навчальному занятті аналізується актуальна для слухачів практична проблема. В цьому випадку істотно змінюється навчальна ситуація і позиція викладача. Безумовно, реальна проблема практичної діяльності хоча б одного з слухачів досить сильно мотивує навчальну аудиторію на пошук рішення. Також очевидно, що пропозиція розглянути реальний випадок з практичної діяльності слухачів може свідчити і про високу довіру аудиторії до викладача, що особливо важливо для системи підвищення кваліфікації у сфері цивільного захисту.

Які ж позиції може вибрати для себе викладач в цій ситуації? По-перше, він може легко прийняти позицію „консультанта”, і в залежності від пріоритетного їм типу взаємодії з аудиторією приймати на себе роль або „експерта”, або „консультанта по процесу”. У першому випадку викладач, зрозумівши суть проблеми, швидше за все, запропонує шляхи її вирішення, у другому - він, разом зі слухачами, пройде весь шлях від діагностики ситуації до прийняття рішення.

Однак більш ефективною, на мій погляд, могла б бути така стратегія викладача, коли він в рамках навчального курсу використовує випадок для розгортання процесу дослідження. Конкретний випадок, запропонований одним із слухачів, дає унікальну можливість всій навчальній групі вийти за межі традиційних форм організації навчального процесу і зануритися в ситуацію проблемного навчання.

Проблемне навчання характеризується тим, що його програма будується не за предметним, а за об'єктним принципом. В даному випадку об'єктом

програми навчання буде ситуація, у процесі вивчення якої слухачам необхідно пройти наступну логіку розгортання змісту. На початку фіксуються дані про надану ситуацію, а саме - фактичну сторону справи: що, де, коли відбувається, хто включений в ситуацію, які зовнішні умови і додаткові обмеження, що впливають на ситуацію. Потім слухачі формулюють гіпотези про те, що може бути причиною такого фактичного стану справ. Після цього необхідно визначити механізм детермінації, провести їх перевірку і виділити найбільш істотні гіпотези. І лише після цього слухачі зможуть розробити програми впливу на ситуацію для досягнення бажаного результату.

Підготовка слухачів

Для успішного проведення заняття з аналізу практичної ситуації зі слухачами повинні бути проведені лекції, семінарські і практичні заняття за темами, які будуть порушені в процесі вирішення ситуації. Бажано, щоб слухачі могли користуватися методичними матеріалами по даних темах. При чому, не обов'язково, щоб всі теми були пройдені і завершені. Можна проводити аналіз ситуації і щодо матеріалу, до вивчення якого слухачі тільки приступили. В цьому випадку однією з цілей заняття буде підвищення зацікавленості слухачів до відповідної теми.

Підготовка методичних матеріалів

У процесі підготовки заняття з аналізу практичних ситуацій доцільно запропонувати слухачам матеріали, в яких узагальнюються теоретичні знання, отримані ними раніше. Корисно використання схем, графіків, структурованих описів для приведення знань слухачів в струнку логічну систему.

Самі матеріали, використовувані в ході занять, повинні бути досить докладно описані. Для розвитку навичок збору інформації можна використовувати схему поетапного подання інформації.

Підготовка викладачів

Викладачі, крім звичайної підготовки до занять, найретельнішим чином самі аналізують ситуації, готують кілька моделей для її аналізу, які можуть бути запропоновані слухачам. При цьому, рівень опрацювання заняття не повинна перешкоджати новим варіантам, які пропонують слухачі. Викладачі повинні бути готові провести експертизу запропонованих слухачами варіантів рішень, відзначити їх сильні і слабкі сторони, труднощі реалізації та можливі проблеми.

Спільна робота викладачів

Для проведення великих курсів майже завжди варто подумати над можливістю їх проведення двома викладачами. Викладання в парі (Team-teaching) має незаперечні переваги:

- Два викладача знають більше, ніж один і можуть доповнити один одного.
- Викладання в парі найчастіше робить навчання більш живим і різноманітним. У конфлікті слухача з одним з викладачів, інший може виступити як нейтральна особа.
- Два викладача можуть спільно обговорити подальший план дій і можливі зміни прямо по ходу заняття.

Зрозуміло, все це стосується згуртованої пари. Недоліки такого методу в подвійній витраті часу і підвищених витратах.

Способи спільної роботи викладачів:

- *адитивний* - викладачі працюють послідовно, змінюючи один одного через рівні проміжки часу;
- *адитивний з доповненнями* - один викладач в основному веде заняття, інший його доповнює, включаючись у процес взаємодія в разі потреби;
- *інтегрований* - паралельна робота двох викладачів;
- *інтегрований з розподілом ролей і відповідальності* - два викладача

працюють одночасно, але кожен з них тримає в полі уваги свій тематичний зміст і область роботи з групою. Наприклад, один може бути зосереджений на теоретичному матеріалі, а інший - на груповому процесі.

У процесі навчальних занять викладачі можуть поділити між собою сфери відповідальності: один, наприклад, буде в великій мірі зосереджений на структурі та змісті матеріалу, а другий - на підтримку контакту з аудиторією. Звичайно, вибір сфери та розподіл відповідальності багато в чому залежить від психологічних особливостей самих викладачів, рівня їх підготовленості і цільових установок.

2.3 Етапи проведення заняття з кейсами

Заняття з аналізу кейсів орієнтовані на використання і практичне застосування знань, отриманих в період теоретичної підготовки, а також умінь, що спираються на попередній досвід практичної діяльності слухачів. Заняття у формі case-study, незмінно викликають інтерес у слухачів, дозволяють ілюструвати, збагатити теоретичний матеріал з дисципліни в ході практичних дій самих слухачів. Досвід проведення практичних занять з використанням пропонованих кейсів свідчить про те, що дана форма в поєднанні з лекційним курсом вельми ефективна, жваво сприймається слухачами. Практичні заняття в такій формі доцільно розглядати як доповнення лекційного курсу, але не заміну його. Матеріали, покладені в основу кейсів, спочатку треба розглядати на лекції. Бажано пояснювати загальні проблеми даної теми, дати широкий спектр інформації, включаючи і ті відомості, які не закладені в матеріали кейса. Лекції та кейс утворюють як би єдине ціле, ефективність кожного з цих видів занять окремо знижується, якщо не провести інше.

Аналіз багатого досвіду використання навчальними закладами кейс-методу навчання в розвинених країнах показує, що в процесі роботи з кейсами на заняттях слухачам пропонується наступний порядок аналізу:

1. *Освоєння схеми аналізу ситуації.* На цьому етапі слухачі знайом-

ляться з пропонованою викладачем схемою аналізу конкретної ситуації, яка в згорнутому вигляді являє той алгоритм дій, який раніше був представлений в теоретичному курсі. Одним з варіантів схеми може служити приклад, взятий з навчального посібника наприклад (Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій том 2 „Організація управління в надзвичайних ситуаціях“).

2. *Самостійний аналіз практичної ситуації* проводиться індивідуально, слухачі готують письмовий текст з відповідями на питання по схемі аналізу. Кожен слухач індивідуально аналізує запропоновану практичну ситуацію за заданою схемою, залучаючи знання, отримані в ході теоретичних курсів.

3. *Аналіз ситуації в групі (30-60хв)*- робота слухачів в невеликих групах (5-7 чоловік) з метою підготовки повідомлення з аналізу ситуації.

За допомогою викладачів, розбившись на групи, слухачі проводять спільний аналіз ситуації, визначають найважливіші аспекти ситуації, основні проблеми та способи їх вирішення, і оформляють результати групового аналізу, що розділяються більшістю учасників обговорення.

При роботі в групах буває доцільно конкретизувати завдання і виділити кілька аспектів, які повинні бути винесені на міжгрупова сесію. Завдання на підготовку візуального матеріалу необхідно підкріпити наданням відповідних матеріалів (ватман, фломастери).

4. *Міжгрупова сесія (1-2 години, пленарна дискусія)* включає в себе серію послідовних доповідей робочих груп, відповіді на питання. Після групової роботи представники груп презентують результати обговорення на груповій сесії.

5. *Підведення проміжних підсумків.* Може проводитися з різними цілями і мати різний предмет розгляду. Наприклад, предметом підведення підсумків може стати оцінка роботи слухачів зі схемою аналізу ситуації, прояснення незрозумілих аспектів, пошук індикаторів оцінки точності і адекватності формулювань питань, сформульованих в схемі аналізу. Іншим змістом

для підведення підсумків може стати рефлексія групової роботи - оцінка ефективності роботи в групах, діагностика групових ролей, оцінка процесу і результату групової роботи. Ще одним змістом може стати експертна оцінка представлених рішень, коли викладач оцінює плюси і мінуси результатів аналізу ситуації, узагальнює їх і представляє одне з можливих експертних рішень.

Зазвичай розбір кейсів складається з прочитання, рішення і презентації. Потім вони обговорюються в ході загальної дискусії - дебатів. Це дуже важливо, тому, що треба не тільки знайти правильне рішення, але і зуміти обґрунтувати його, переконати інших у своїй правоті. Далі рішення представляється на суд аудиторії.

У процесі індивідуальної роботи слухачі знайомляться з матеріалами практичної ситуації і готують індивідуальні матеріали з питань, представленим в схемі аналізу. В ході групової роботи відбувається узгодження різних подань про ситуацію, основні проблеми та шляхи їх вирішення, знаходження взаємоприйняттого варіанту вирішення, доробка і експертиза пропозицій, оформлення пропозиції у вигляді тексту і плакатів для презентації на сесійному засіданні.

В процесі пленарної дискусії кожна з малих груп представляє власний варіант вирішення ситуації, відповідає на запитання учасників інших груп і уточнює свої пропозиції, а після закінчення доповідей, дає оцінку або виражає відношення до варіантів вирішення, запропонованим іншими групами.

Порядок аналізу кейса повинен бути наступним:

- 1) виявлення основної проблеми;
- 2) визначення всіх факторів, що впливають на цю проблему;
- 3) поділ основних і другорядних факторів;
- 4) розгляд альтернативних шляхів вирішення;

- 5) вибір найбільш оптимального рішення.

При розборі кейса для початку слід визначити коло питань і ключові проблеми. Головне, що необхідно зрозуміти: які з представлених даних важливі для вирішення, а які потрібно відкинути в сторону. Усвідомивши завдання і визначивши коло проблем, слід вибрати метод для розбору. Існує безліч рівнів і різновидів розбору. Якщо аналіз має на меті ретельне дослідження ключових питань, то кейс розглядається з усіх боків. Може бути і так, що потрібно зосередитися лише на певній проблемі.

При дискусії в групі необхідно звернути увагу на наступні деталі:

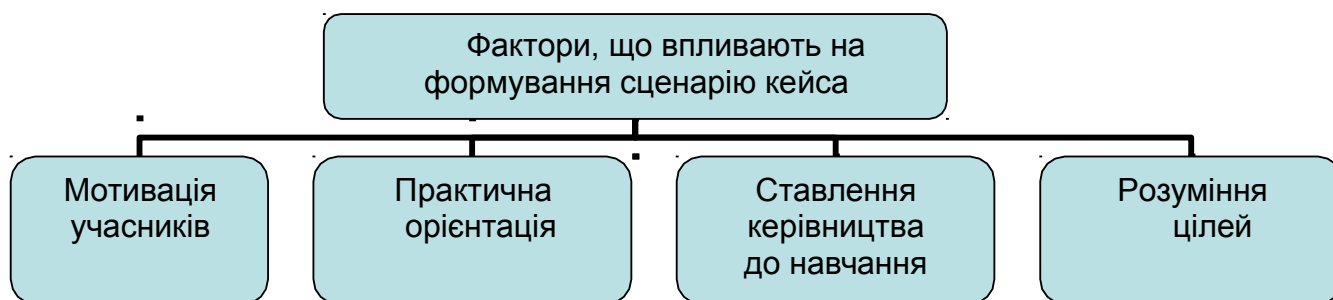
- 1) група повинна знати про часові рамки дискусії;
- 2) слухачі повинні вислухати один одного, навіть якщо вони не згодні;
- 3) в дискусії не повинні домінувати 1-2 людини;
- 4) кожен повинен бути залучений в дискусію, питання допомагають направляти дискусію.

На пленарному засіданні необхідно розглянути, в чому полягає проблема, що потрібно зробити, щоб вирішити проблему. Повинен виступити кожен слухач індивідуально, при цьому розглядаються всі області діяльності.

Після сесії слухачі, спільно з викладачами, обговорюють запропоновані варіанти. Можлива спільна (всіх слухачів і викладачів) оцінка реалістичності і можливості бути реалізованим запропонованих рішень.

Сценарій роботи над кейсом може змінюватися виходячи з багатьох факторів.

Основні фактори представлені на мал. 4.

Мал. 4. Фактори, що впливають на формування сценарію кейса

Сам же процес обговорення кейсів залежить від наступних факторів:

1. Ступеня складності ситуації, що розглядається;
2. Обсягу і якості наданої інформації;
3. Рівня (масштабу) ситуації (окремий захід або цілий проект);
4. Предмета ситуації;
5. Виду кейса;
6. Рівня компетенції ведучого і / або експертів;
7. Вибору ролей слухачами.

Під час обговорення кейса в аудиторії відбувається фіксація результатів навчання. Обговорення триває в середньому 2 години, але може варіюватися в залежності від типу і масштабу кейса.

Існують різні сценарії обговорення кейсів:

Сценарій 1.

1. Напередодні, заздалегідь до проведення занять викладач доводить до учасників навчання зміст кейса або тему кейса і список рекомендованої літератури;
2. Якщо в процесі підготовки до заняття у учасників виникли питання по літературі або за умовами кейса, вони можуть задати питання викладачеві;
3. Слухачі, пропрацювавши над кейсом індивідуально, можуть обго-

ворити його в малих групах;

4. В процесі обговорення і аналізу ситуації викладач вибирає модератора - ведучого, який керує обговоренням проблеми, направляючи хід дискусії. Викладач може втручатися в хід дискусії, коментувати виступи учасників, давати додаткові відомості;

5. Після закінчення обговорення кейса учасники узагальнюють результати дискусій, виділяючи основні підходи до вирішення обговорюваної проблеми.

Сценарій 2. Слабо мотивовані учасники

1. Розробка конкретної ситуації безпосередньо в аудиторії;
2. Формулювання учасниками основних проблем;
3. Розподіл слухачів по малих групах;
4. Робота в малих групах;
5. Представлення „рішень” кожної малої групи;
6. Загальна дискусія, питання;
7. Виступ викладача, його аналіз ситуації.

Сценарій 3. Обговорення із залученням експертів.

1. Розробка конкретної ситуації безпосередньо в аудиторії;
2. Аналіз ситуації в загальній групі;
3. Розробка варіантів рішення в ході загальної дискусії;
4. Розробка критеріїв вибору найбільш ефективного вирішення;
5. Вибір найбільш прийняттого варіанту;
6. Коментарі запрошених експертів;
7. Подання висновків кожним з учасників;
8. Коментарі викладача.

Робота над кейсом може будуватися і за унікальним сценарієм, тому однозначного рецепту не існує і все залежить від особистих якостей та компетентності викладача і підготовленості слухачів.

ВИСНОВКИ

Поодинокі семінари, орієнтовані на загальне підвищення класифікації викладацьких кадрів, не здатні змінити поведінку викладачів в аудиторії. Для досягнення цієї мети необхідно створити такі умови, які б забезпечували постійну взаємодію між практикою викладання безпосередньо в аудиторії і аналізом цієї практики на основі чітких стандартів і моделей. Один з можливих варіантів - це комбіноване використання різних методів і способів підвищення кваліфікації викладачів - проведення регулярних зустрічей серед викладачів; високоякісні навчальні матеріали для самостійного навчання, яке сприяє встановленню певних робочих орієнтирів і допомагає викладачам проводити аналіз накопиченого досвіду, а також використання спеціально підготовлених консультантів.

Одним з пріоритетних напрямків оновлення та поглиблення знань слухачів з питань організації і реалізації комплексу превентивних заходів ,спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, мінімізацію їх наслідків, набуття слухачами практичних умінь щодо прийняття продуктивних управлінських рішень з реагування на надзвичайні ситуації, ефективної організації та здійснення заходів щодо захисту населення, територій, матеріальних та культурних цінностей від їх наслідків є впровадження в навчальний процес інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Птіцин В. Передбачати майбутнє за допомогою case-study.
2. Методи ефективного навчання дорослих: Навчально-методичний посібник / За ред. Е. А. Аксьонової М .: Інститут підвищення кваліфікації державних службовців, 1998.
3. Неверович С. Д. Ігрові методи підготовки кадрів. М .: Вища школа, 1998.
4. Жуков Ю. М. Ефективність ділового спілкування. М.: Знання, 1998.
5. Бобохужаев Ш. Актуальність застосування кейс-стаді методів навчання в системі підготовки кадрів: Міжнародна науково-практична конференція: Збірник тез доповідей / Т .: Изд-во ТФІ, 2004.
6. Бобохужаев Ш. Можливості застосування в навчанні кейс-методів: Міжнародна науково-практична конференція: Збірник статей. Т .: Изд-во ЦНБП Мінмакроекономіки РУз, 2004.
7. <http://iducz.dsns.gov.ua/ua/Elektronna-biblioteka.html> - Електронна бібліотека Інституту державного управління у сфері цивільного захисту.
8. <http://www.informika.ru/text/index.html> - Державний науково-дослідний інститут інформаційних технологій і телекомунікацій.
9. www.gnpbu.ru -Державна наукова педагогічна бібліотека ім. Ушинського.